

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

כהנא נחמן

דבר תורה פרשת ראה כ"ז אב תש"ע 7.8.2010

ספר דברים וחיי משה רבנו

הטעם שאדבר על משה הוא כי ספר דברים מתחיל בפסוק "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן", כי באלה הדברים יש משום סקירה היסטורית-- לא כרונולוגית של אירועים שונים שאירעו לבני ישראל בהיותם ארבעים שנה במדבר, וחזרה על כל דברי התורה שכבר נאמרו, השלמה לחוקים ומשפטים שעדיין לא ניתנו, דברי נבואה לעתיד לבוא, פרקי שירה, ברכות וקללות.

רובו של הספר הוא נאום ארוך שהשמיע משה לבני ישראל בערבות מואב, ובו אזכורים ואזהרות רבים, שונים וחוזרים על הפרת הברית בין עם ישראל ואלוהים, הספר מסתיים בפרשת "וזאת הברכה" ובה משה נפרד מהעם בברכות לכל השבטים.

שמו הקדום של הספר (מתקופת חז"ל) היה משנה תורה. על פי הכתוב (דברים יז יד) "והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה".

בין חוקרי המקרא קיימים חילוקי דעות לגבי זמן חיבור ספר דברים, אך מקובל ליחס לפחות חלק מהספר לתקופת המלך יאשיהו כפי שמופיע בספר מלכים (ב כב) "ויהיה בשמונה עשרי שנה למלך יאשיהו" שבהמשכו הסיפור אודות בדק הבית שבמהלכו התגלה ספר התורה, שגרם למלך יאשיהו לכרות מחדש את הברית לפני יהוה. על פי גירסה זו נמצא שהספר נתחבר במאה השביעית, בין חזקיהו ליאשיהו. רבים מהחוקרים מייחסים את כתיבת הספר לנביא ירמיהו, ולסופר ברוך בן נריה.

ספר דברים מכיל גם דברי תוכחה קשים שבהם מזכיר משה לעם ישראל את חטאיהם במדבר, ואת כל המקרים והמקומות שבהם עם ישראל הכעיסוהו, ציערו אותו ומיררו את חייו. ולאלה אני מבקש להתייחס.

המשפטים הראשונים של ספר דברים הם: "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרות ודי זהב. אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע".

רש"י מגיב על שני הפסוקים הללו ואומר: "ואלה הדברים" לפי שהן דברי תוכחות, ועל המילים "בין פארן ובין תפל ולבן" כותב רש"י "א"ר יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תפל ולבן, אלא, הוכיחן על הדברים שתפלו על המן - שהוא לבן - שאמרו: "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל", ועל מה שעשו במדבר פארן ע"י שליחת המרגלים, וחצרות, במחלוקתו של קרח ועדתו, ודי זהב הוכיחן על עגל הזהב שעשו.

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

אך אזכורים אלה הם רק קומץ מהתוכחות והמריבות שבין משה והעם, ובין משה והאלוהים. ובספר דברים (א יב) "איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם" עוד בפרשת דברים בנושא המרגלים (כז) "ותרגנו באוהליכם ותאמרו בשנאת יהוה אותנו הוציאנו ממצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו".

ובהמשך (דברים לז) "גם בי התאנף יהוה בגללכם לאמור גם אתה לא תבא שם". ושוב בפרשת ואתחנן (לז) כתוב "ויהוה התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן".

הסיפור המקראי היפה ושובה הלב אודות לידתו של משה, מתחיל בפרשת שמות (פרק בא) בזו הלשון: "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי. ותהר האשה ותלד בן." והמשכו המרגש מתאר את הצלתו המופלאה של הילד משה, משייתו משפת היאור על ידי נסיכה מבית פרעה ונערותיה, גידולו וחינוכו בבית פרעה בחצר המלכות. וכפי שמתואר במקרא בהמשך "ויגדל משה וגו" משה מופיע כאלטרואיסט שאינו יכול לראות עוול מבלי להגיב, והתוצאה היתה "ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין על הבאר".

הסיפור המקראי מדלג כאן על תקופה ארוכה מאד בחיי משה, כמו שכתוב (בפרק ב כג) "ויהי בימים הרבים ההם וימות מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו" וגו.

הרמב"ן (רבנו משה ב"ר נחמן) בפרשנותו על "ויהי בימים הרבים ההם" אומר: "הכתוב ירמוז על הימים הרבים והקשים, שבהם משה בורח מפני פרעה, ובני ישראל זועקים מן העבודה הקשה. שמשה היה כבן שתיים-עשרי ועדיין לא הגיע לעשרים כאשר ברח מפני פרעה הראשון, ובעומדו לפני פרעה השני היה בן שמונים". משום מה עורכי המקרא לא ראו צורך לספר לנו מה היו מעשיו של משה בשישים השנים ההן, מלבד שהותו אצל יתרו, ונישואיו לציפורה בתו.

גורמים רבים ניסו להסיר את המסתורין מעל חיי משה, וניתן למצוא כמה גרסאות לכך בכתובים.

יוסף בן מתתיהו בחיבורו "קדמוניות היהודים" מספר על פרק בחייו של משה. הוא מספר (ואני מתמצת) שמשה גדל בארמונו של פרעה וכשהגיע לגיל בגרות מונה למפקד הצבא והוביל את חילות מצרים למלחמה נגד האתיופים. מהמלחמה הוא חזר כמנצח, וכשלל הוא הביא נסיכה אתיופית שהפכה לאשתו.

במקרה הזדמן לי לעיין בקונטרס שכותרתו "שבחי צדיקים" ולהפתעתי גם שם סיפור עם מאפיינים דומים אודות משה רבנו שבמהלך נדודיו במדבר פגש צבא נואש של חיילים שמלכם וקציניהם נהרגו בקרבות, והם מנסים לחזור לעירם אך ללא הצלחה, כי מורדים

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

בשלטון השתלטו על עירם. משה בנדיבותו מציע להם את עזרתו ובתכסיסים ותחבולות מצליח להחזירם לעירם, ולהשמיד את אויביהם. אנשי העיר - במועצתם- גומלים לו על מעשיו, ומחליטים להמליך את משה על עירם, וגם כאן הוא זוכה במלכה, אך משה בצניעותו נמנע מלנצל זכות זו.

לאחר כל אלה, אחרי נדודים רבים, עטור כבוד ונסיון חיים, משה שב למדין והוא בן שמונים שנה. ובפרשת שמות (פרק ב' כד) כתוב "וישמע אלוהים את נאקתם ויזכור אלוהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב, וירא אלוהים את בני ישראל וידע אלוהים" ובהמשך (שמות פרק ג' א) "ומשה היה רועה צאן יתרו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבוא אל הר אלוהים חורבה".

ובחורב משה רואה את הסנה הבווער באש ואיננו אוכל, וכאשר הוא מתקרב לראות את הפלא יוצא הדופן, הוא שומע קול קורא בשמו "משה, משה" ואלוהים מדבר אליו מתוך הסנה, ומציג עצמו באריכות כאלוהי אברהם יצחק ויעקב, ומעדכן אותו על מצבו הקשה והמר של העם. ככתוב בהמשך (פרק ג' ט) "ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם".

אלוהים ספק מציע - ואולי יותר מצווה - למשה ללכת אל פרעה ולהוציא את עם ישראל ממצרים. משה נדהם מההצעה ומסתייג ואומר: "מי אנוכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים?", ומעלה מספר סיבות אובייקטיביות ומשכנעות לסירובו, ועיקרן "כי כבד פה וכבד לשון אנוכי, וכי לא יאמינו לי". אך לאחר דין ודברים חוזרים ונשנים - והדברים כבר הגיעו לטונים צורמים - אלוהים מצרף אליו את אהרון אחיו ומצייד אותו במטה (שמות פרק ד' יז) "ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות". המטה הזה היה בעצם כלי העבודה העיקרי של משה, כי הכישוף והמגיה היו מאד מקובלים במצרים, וצריך היה להתמודד עם המכשפים, החכמים וחרטומי מצרים.

פגישתם הראשונה של משה ואהרון הן עם פרעה, והן עם בני ישראל לא צלחה. פרעה הכביד את עולו על בני ישראל, והם בייאושם פנו אל משה ואהרון (שמות ה' כא) ויאמרו אליהם "ירא יהוה עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו". משה, שכפי הנראה גם הוא לא האמין כל כך בשליחותו, פונה לאלוהים ואומר (שמות ה' כב) "אדוני, למה הרעת לעם הזה למה זה שלחתיני?". הנה כבר בשלב התחלתי זה של שליחותו משה נמצא בין הפטיש והסדן. ואולם מקרה זה הוא רק אחד משורת מקרים מתמשכת שבהם משה נמצא בתווך בין אלוהים, שהוא אל רחום וחנון, וגם אל קנא ונוקם, לבין העם. כמו בפרשת עגל הזהב (שמות פרשת תשא לב) "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין - מחני נא מספרך אשר כתבת".

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

משה אמנם התחנך בבית המלוכה המצרי ולא דבקה בו המנטליות העבדותית של אחיו בני ישראל, אך גם הוא עצמו זקוק היה לעידוד והכרה מאלוהים, ככתוב (בפרשת תשא לג יד) "ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך".

משה התקשה מאד במשימה - הכמעט בלתי אפשרית - לספק את מאווייהם של ערב רב העבדים שאותם הוציא ממצרים, אשר התגעגעו מאד לסיר הבשר והלחם לשובע שאכלו שם, והביעו מדי פעם את רצונם לחזור לשם. וכל יתר תלונותיהם הבלתי פוסקות - בארבעים השנים ההן שהאכילו את משה מרורים. ספר דברים שהוא מעין ביוגרפיה אישית מאפשר למשה להתפייס עם אלוהים והעם ולהפרד מספר התורה בפרשת "וזאת הברכה" שהיא אולי הפרשה היפה ביותר מכל פרשיות החומש.

ולסיום מספר מילים אודות הסתלקותו של משה. סיפור מותו של משה כפי שמופיע במקרא (דברים ל"ד ה-ח) "וימות שם משה עבד- יהוה בארץ מואב על פי יהוה: ויקבור אותו בגי בארץ מואב מול בית- פעור ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה" וגו'. ארבעה פסוקים קצרים אלה השאירו אחריהם סמן שאלה גדול ועוררו חוקרי מקרא רבים לעסוק בפרשת מותו של משה. עורכי המקרא תארו את מותו של משה בצורה הגיונית ככל שזה התאפשר, ולא רצו לתת מקום למסתורין ולפרשנויות אודות מותו, כגון עליה לשמיים וכדומה, אך זה לא מתישב עם דעתם של החוקרים למיניהם.

הפרופסורים יאיר זקוביץ ואביגדור שנאן, בספרם האם משה מת? ואביא בקצרה חלק מאמירותיהם: המלחמה בפולחן האישיות, הרצון להימנע מהצגת דמותו של משה כגיבור מיתולוגי. מעבר מחיים עלי אדמות אל חיי נצח, שעשוי להתבטא דרך משל בעליה אל האלוהים השמימה, היה בו כדי להפוך אותו לדמות אלוהית. וכך לסכן את האמונה המונותאיסטית הצעירה, המתגוננת על חייה בלב הים האלילי הסובב אותם ומאיים להטביע.

בנימה אישית אומר לכם שמאז שחר ילדותי, עוד מהחדר שבו המלמד עם המקל הארוך הרביץ בנו תורה חומש ורש"י, התרעמתי על הדרך שבה אלוהים גמל למשה על כל מעשיו הכבירים. הוציא את העם ממצרים, נתן להם חוקים ומשפטים, לווה אותם ארבעים שנה במדבר, גבש אותם לעם והכין אותם להכנס לארץ המובטחת. ולא די שלא ניתן לו להיכנס לארץ המובטחת והיפה, ולראותה מקרוב, אלא שגם את עצמותיו לא הורשו להביא לארץ.

שבת שלום